

ЭНСИЭЛИ

Нам улууһун хаһыата — 1935 сыл алтынны 5 күнүгэр төрүттөммүтэ

Тыл — омук баар-суох сыаннаһа уонна быстыспат бэлиэтэ. Хас биридии норуот бэйэтин ураты майгыннаах культуратын, үгэстэрин, тылын харыстыыр сувереннай бырааптаах.

Саха Республикатын Тыл туһунан Сокуонуттан

ХОДУҤА
СУУГУНА

Халлаан көмөлөстө

Хотугу дулустарга уонна Бүлүү умнаһыпар оттоһун уустук быһыыга-майгыга барар. Билигини да айылдабыт араастаан моһуоктаабыта. Онтон кэлин 1-кы итиннэ 2-с Ыспааһаптарга сайыммыт «Бөтүрүөбүн куйаһын» иккинн эргилиннэрэн, отчуттары абыраата. Өскөтө атырдык ыйын бастакы нэдиэлэтин түмүгүнэн дулуус үрдүнэн 5676 тонна эт кэбиниллибит эбит буоллабына, иккис нэдиэлэбэ үүнэн иһэринэн 15702 тоннаны сурунубут. Нэһиликтэринэн көрдөрүү манньк: бастакы сыппара — кэбиниллибит от тонна, иккис үүнэн иһэринэн графигы толоруу %-на.

Партизан	713	84
Никольская	420	94
Хамабатта	1616	116
Хатын Ары	1635	95
Бөтүг	716	87
Модут	716	90
Хатырык	1048	91
Түбэ	697	80
Арбын	350	99
Көбөкөн	983	106
2 Хомуस्ताах	1225	98
Таастаах	470	235
Салбан	585	98
Ленскэй	1190	133
Улуус үрдүнэн	15702	99

Үөдэй	1640	92
1 Хомуस्ताах	1264	98

Отчуттар, оту атылыыр, курсутар курдук туттумахтаан хаалыг.

Салбан нэһилиэгэр быйыл 13 бааһынай хаһаайыстыба тэриллэн үлэни сылдыбаллар, Ол иһиннэ «Елань» (сал. Лаптева Е. С.) уонна «Уһун Күүл» (сал. Федоров Ф. М.) дьин икки эрэ бааһынай хаһаайыстыба баара. Саҥа тэриллит бааһынай хаһаайыстыбаларга 77 паайдаах дьон киридилэр, барыта 358 төбө сүөһүлээхтэр, ол иһигэр ынар ынаба 121, сылгыта 293, биэтэ 204.

Былырын баччаа 1996 сыл түмүгүнэн совхозка 424 ынах сүөһү, ол иһигэр 177 ынар ынах, 385 сылгы, ол иһигэр 256 биэ баара. Былырын түмүгүнэн совхоз үлэһиттэрэ 604 тонна, онтон чааһынайдар 430 тонна оту оттообуттара.

Быйылгы оттоонунга улуус дьаһалтатын быһаарытынан 1260 т оту оттуур былаан тиздиллибитэ, бааһынай хаһаайыстыбалар 860 т, чааһынайдар 400 т оттоохтаахтар. Быйыл ыам ыйыгар уонна бэс ыйыгар олус курдаан, тымны күннэр-дьыллар тураннар от үүнүүтө төрүт мөлтөх. Былааны толорууга 15 бааһынай хаһаайыстыбага 105 киһи оттуу сылдыр, ол иһигэр улахан киһитэ 76, 17 оскуола үөрэнээччитэ уонна 12 пенсионер. Атырдык ыйын ортолун түмүгүнэн бааһынай хаһаайыстыбалар 200 т оту оттоотулар, сүрүн сыһарылыгыт хотуһаларын оттоон бүтэрдилэр.

Чааһынайдарга 46 киһи, ол иһигэр улахан киһитэ 34, оскуола үөрэнээччитэ 11, биер пенсионер. Чааһынайдар 103 т оту оттоотулар, Сарык дьин хотуһаа 7

Салбантан Ф. Ушницкая биллэрэр

чааһынай отчут оттуур, Ф. М., 4512 кг), «Ача» (сал. Жирков А. М., 936 кг), «Араҥас» (сал. Макаров Р. А., 928 кг) ордук элбэх үүтү туттардылар.

Салбан нэһилиэтин кырдьабаастара оттоонунга үүнэр көлүнэлэригэр үчүгэй традициялары хааллардылар, сайын айы оттоонунга күргүмүнэн киридилэр, ол гынан баран хотуһалара үүммэккэ ситэ оттооботулар. Бу хаалбыт күнүргэ отчуттар сир көрдөөн оттуу сатыллар. Тьа хаһаайыстыбатын управлениетин үлэһиттэрэ миэстэтигэр тахсан көрөн-истөн сөптөөх дьаһалы ылаа этилэр.

Салбан нэһилиэгэр этарымы завода үлэтин бэс ыйын 14 күнүттэн сабалаабыта. Заводка опытаах маастар Захарова М. М. уонна лаборант Охлопкова Г. А. үлэни сылдыбаллар. Манна нэһилиэтин уонна 12 бааһынай хаһаайыстыба үүттэрин туттараллар. Завод үлэһиттэрэ бааһынай хаһаайыстыбалар чилиэннэригэр бэриллибит былаан пуоларын туһугар кыһаналлар.

Бэс уонна от ыйдарын түмүктэринэн «Дьяныар» бааһынай хаһаайыстыба (салайааччы Новгородова Н. И., 1937 кг), «Дьөһөгөй» (сал. Корякина П. П., 1063 кг), «Борохой» (сал. Новиков А. Х., 3437 кг), «Чараг» (сал. Корякина М. В., 1115 кг), «Уһун Күүл» (сал. Федоров

Ф. М., 4512 кг), «Ача» (сал. Жирков А. М., 936 кг), «Араҥас» (сал. Макаров Р. А., 928 кг) ордук элбэх үүтү туттардылар.

Бэс ыйыгар нэһилиэк үрдүнэн 7259 кг үүт туттарылына, онтон от ыйыгар 10702 кг буолла. Онон икки ый иһигэр Салбан нэһилиэгэр 17 т 961 кг үүт туттарылына. Ол туттарылыбыт үүт сыата 3,5 бырыһаанга тэнгэстэ. Онтон чааһынай дьон бэс ыйыгар 314 кг, от ыйыгар 981 кг үүтү туттарбыттар. Атырдык ыйыгар 10-тан тахса тонна үүт туттарыллара былааннар.

Билигини туругунан завод үлэһиттэрэ 6 ц арыыны оҥордулар. 1996 сыллаахха совхозунан олорон көрдөрүү манньк этэ: бэс ыйыгар 16002 кг туттарбытара, от ыйыгар 22622 кг үүтү туттарбытара. Онон икки ыйга совхоз уонна чааһынайдар 38 т 624 кг үүтү туттарбытара.

Ыраах нэһилиэккэ үүт заводу үлэһиттэ бааһынай хаһаайыстыбаларга уонна чааһынай дьонго улахан туһалаах буолла, балабан ыйыгар бааһынайдар салгы үүттэрин заводка туттарар санаалаахтар.

1996—1997 үөрэх дьылын түмүктэрэ, 1997—1998 с.с. сороктара

УЧУУТАЛЛАР АТЫРДЫК ЫЙЫНААҔЫ МУННАХТАРЫГАР УЛУУСТААҔЫ ҮӨРӨХ САЛААТЫН СЭБИЭДИССЭИЭ ДЬЯЧКОВСКАЯ Н. Г. ДАКЫЛААТА

1996-1997 үөрэх дьыла бэрт үгүсүратылардаах буолла. Туох ханнык иһиннэ 1997 сылга Саха Республикатын Президиени анал ыйаабынан үөрэҕири сыла биллэриллибитэ уонна ытылала турар. Бу дьыла билиги улууспуугар кэрэ-бэлиэ юбилейдар бэлиэтэнэллэр. Ол курдук, үһүлүчүлээх государственнай уонна политическай деятель, билиги биер дойдутаахпыт М. К. Аммосов 100 сааһын туоларынан сибээстээн үгүс элбэх дьаһаллар ытылынылар уонна өссө тэриллэллэрэ былааннар. Быйыл күһүн билиги улууспуугар бастакы оскуола аһыллыбыта, ол аата үөрэхтэһин тэриллэбитэ 125 сылын туолар, оҕу улуус бүтүүнүн юбилейин курдук бэлиэтэри олообут.

Бары биллэриг курдук, 1996 сыл алтынны ый 4-5 күнүгэр Саха Республикатын үөрэҕин үлэһиттэрин X съезтэрэ буолан ааспыта. Съезд «Үөрэҕири XX-XXI үйэлэр кирииллэригэр» дьин Саха Республикатыгар үөрэх сайдытын национальнай региональнай программатын бигэргэтигэ уонна анал уураах ылыммыта, онуоха үөрэх тийгини иһингэр үлэ сүрүн хайысхалаа ыйыллыбыттар, чопчу сороктар туруоруллубуттара.

1996 сыл ахсынны ый 23-27 күнүгэр 12 киһиттэн састааптаах Үөрэх Министрствотын биригээдэтэ билиги улууспуут үөрэҕин салалтатын уонна үөрэҕин тэрилтэлэрин үлэлэрин туругун бэрэбиэркэлээбитэ. Бу эмиз куруук буолбат, хаһан эмэ сэдэхтик буолар түбэлтэ. Инспекторскай биригээдэ 21 оскуола, 13 оскуола иһиннэ үөрэх тэрилтэлэригэр, 3 оскуола таһынааҕы тэрилтэлэргэ сырытта. Элбэх учууталлары, иһиллээччилэри, үөрэх тэрилтэлэрин салайааччыларын кытта кэпсэтиилэр, үөрэх улуустааҕы салалтатын, үөрэх тэрилтэлэрин үгүс докумуоннарын кытта билсистиһэр, бэрэбиэркэ түмүгүн урут билиги улууспуугар хаһан да буолбатах үөрэх министрствотын уонна улуус дьаһалтатын коллегияларын холбоһуктаах муннааха үөрэҕи-

ри сылынан уонна Нам улууспуугар үөрэхтэһин 125 сыла туоларынан сибээстээн холбоһуктаах дьаһаллар былааннара ыйыллыбыта.

Иньэ гынан, ааспыт үөрэх дьылын түмүктэрин сыаналырга уонна саҥа үөрэх дьылыгар сороктары туруорунарга матырыйаал хаһаангытааҕар да киэн уонна элбэх.

Кэники сылларга национальнай оскуолалары саҥардан сайыннары Концепциятыгар сөп түбэһиннэрэн аныгы саһаны итэбит. Туох ханнык иһиннэ ааспыт үөрэх дьылыгар киһи билиитин-көрүүтүн сайыннара, диригэтэргэ, хаҥатарга хайдах үлэһитибит?

1996-1997 үөрэх сылын улуус 24, ол иһигэр 17 орто, 4 ситэтэ суох орто уонна 3 начальнай оскуолаларын, 4312 оҕо түмүктэтэ. Сыл түмүгүнэн үөрэҕи билии 96,8%, үөрэҕи билии хаачыстыбата 38,3%-на тэнгэстэ. 241 оҕо наар «5» сыаналарга үөрэнэн сыла туйгуһунан, 1391 оҕо «4» уонна «5» сыаналарынан түмүктэтиилэр. Хомойуох иһин, сыллааҕы түмүгүнэн үөрэхтэригэр 134 оҕо ситиспэттэр. Быйыл 264 эдэр киһи толору орто үөрэҕи бүтэрдилэр, ол туһунан сөптөөх аттестат ыллылар. Ол иһигэр, улуустааҕы гимназияттан Федорова Маша, 1 №-дээх Нам орто оскуолатыттан Бугаева Аля, Үөдэй орто оскуолатыттан Яковлева, Лиханова Вероника орто оскуоланы үрүг көмүс мэтээлинэн бүтэрдилэр.

Государственной экзаменнары быйыл оскуоланы бүтэрээчилэр кыһаана суох туттардылар. Ол курдук, алгебраны, нуучча тылын уонна литературатын 51,9, саха тылын уонна литературатын 65%-нара «4»-«5» сыаналарга туттардылар. Алгебраны ордук үчүгэй хаачыстыбалаахтык улуустааҕы гимназия (96%), 1 Хомуस्ताах (78,3%), Хамабатта СФ (72,7%), Бөтүг (66,7%), 1 №-дээх Нам (57,8%) орто

оскуолалар оҕолоро туттардылар. Нуучча тылын уонна литературатын улуустааҕы гимназия (84%), Хамабатта СФ (72,7%), 1 Хомуस्ताах (69,6%), 2 Хомуस्ताах (85,7%) Үөдэй (57,1%) оҕолоро ордук үчүгэй хаачыстыбалаах туттардылар. Онтон саха тылын уонна литературатын улуустааҕы гимназия (100%), Хамабатта СФ (100%), Бөтүг (100%), 2 Хомуस्ताах (100%), Хатын Ары (73,3%), Хамабатта (73,3%), орто оскуолаларын оҕолоро ордук хаачыстыбалаах туттардылар.

Быйыл 279 оҕо 9 кылааһы бүтэрэн ситэтэ суох орто үөрэхтэннилэр, ол эрээри 6 оҕо иккис сылларыгар хаалларылынылар. Алгебра экзаменнары улуус үрдүнэн 99,6%, 49% хаачыстыбалаах туттардыт, ол иһигэр улуус гимназията, Хамабатта СФ, Партизан, Үөдэй, Затон ситэтэ суох оскуолалара үрдүк хаачыстыбалаах 100% туттардылар. Нуучча тылын улуус үрдүнэн 98,6, 57,3% хаачыстыбалаах, ол иһигэр улуустааҕы гимназия, Партизан, 2 №-дээх Нам орто оскуолаларыгар 100% уонна үрдүк хаачыстыбалаах туттардылар. Саха тылын улуус үрдүнэн 99,6%, 75,6% хаачыстыбалаах туттардылар.

Үөрэҕи билии сыл түмүгүнэҕи бырыһыанын таһааран көрдөхкө, Хамабатта СФ 100% билиилэнэн, 59,1% хаачыстыбаланаан, улуустааҕы гимназия 100% билиилэнэн, 53,9% хаачыстыбаланаан, 1 Хомуस्ताах 100% уонна 47,2 үрдүк көрдөрүүлээхтэр. Бу көрдөрүүлэр 1 №-дээх Нам (96,1% уонна 93,8%), 2 Хомуस्ताах (93,1% уонна 23%) орто оскуолаларыгар ордук намыһахтар.

Үөрэҕи билии таһымын агардас бырыһыанын эрэ быһаары дьингээх дьыаланы ситэтэ суох көрдөрөр, оно бу сыппаралары улуустааҕы предметнэй олимпиадалар, оскуоланы бүтэрээчилэр салгы үөрэххэ кирииллэрин кытта тэнгээн көрөр сөп. Быйыл улууска

